

Todistus luku- ja kirjoitustaidottomuudesta kansalaisuushakemusta varten – Mitä opettajan olisi hyvä tietää

Nykyinen tai entinen opiskelijani pyytää todistusta luku- ja kirjoitustaidottomuudestaan kansalaisuushakemusta varten. Mistä oikein on kyse?

Tavallisesti kansalaisuutta hakeva maahanmuuttaja osoittaa kielitaitonsa suomalaisesta koulutuksesta saadulla päättö- tai tutkintododistuksella (peruskoulu, ammatillinen koulutus, lukio, korkeakoulu) tai suorittamalla kielitutkinnon (tavallisimmin Yleinen kielitutkinto, taitotaso 3). Kielitaitoedellytyksen täyttämiseksi kelpaavat todistukset on tyhjentävästi lueteltu kansalaisuuslaissa, ja tarkat ohjeet löytyvät myös Maahanmuuttoviraston sivulta.

Joissakin tilanteissa kansalaisuuslain kielitaitoedellytyksestä voidaan poiketa, ja maahantulovaiheen luku- ja kirjoitustaidottomuus on yksi näistä poikkeamisperusteista. Kielitaitoedellytyksestä voidaan poiketa, jos hakija oli Suomeen tullessaan täysi-ikäinen ja todistettavasti luku- ja kirjoitustaidoton. Luku- ja kirjoitustaidottomuus osoitetaan tässä tapauksessa oman suomen kielen opettajan antamalla todistuksella.

Taustalla on ajatus siitä, että luku- ja kirjoitustaidottomana Suomeen tulleen aikuisen maahanmuuttajan voi olla haastavaa saavuttaa kansalaisuuslaissa edellytetty kielitaito. Automaattista kielitaitoedellytyksestä poikkeaminen ei kuitenkaan ole, vaan jokaisen hakijan tilanne arvioidaan tapauskohtaisesti.

Kuka todistuksen voi kirjoittaa?

Todistuksen luku- ja kirjoitustaidottomuudesta voi antaa suomen kielen opettaja, joka on opettanut hakijaa henkilökohtaisesti. Kaikkein luontevinta luku- taidottomuuden toteaminen on siinä vaiheessa, kun hakija vasta opettelee lukutaitoa myös suomen kielellä, ja usein todistusta pyydetäänkin hakijan ensimmäiseltä opettajalta luku- ja kirjoitustaidon koulutuksista. Kansalaisuuslaki ei kuitenkaan edellytä, että todistuksenantaja olisi nimenomaan hakijan

ensimmäinen opettaja, vaan todistuksen voi kirjoittaa joku muukin. Olenaisista on, että opettaja tuntee hakijan ja on selvillä tämän lukutaidottomuudesta.

Mitä lukutaidottomuudella tässä tapauksessa tarkoitetaan?

Luku- ja kirjoitustaidottomuus kansalaisuuslaissa tarkoittaa maahantulovaiheen lukutaidottomuutta, ts. sitä, ettei hakija osannut Suomeen tullessaan lukea ja kirjoittaa äidinkielellään tai muulla kielellä. Kyse ei siis ole luku- ja kirjoitustaidottomuudesta suomen kielellä. Useimmissa tapauksissa kansalaisuudenhakija on osallistunut erilaisiin suomen kielen koulutuksiin ja oppinut vähintäänkin lukutaidon alkeita suomeksi. Suomessa hankittu lukutaito ei kuitenkaan estä hakijaa vetoamasta tähän poikkeuskohtaan.

Todistusta kirjoittavaa opettajaa voi hämmentää se, miten maahantulovaiheen luku- ja kirjoitustaidottomuus pitäisi määritellä – korostetaanhan nykyisissä opetussuunnitelmissakin enemmän lukutaidon kuin -taidottomuuden käsitteitä. Migrin päätöksentekoprosesseissa luku- ja kirjoitustaidottomuutta määritellään varsin tiukasti. Käytännössä lukutaidottomuus tässä yhteydessä tarkoittaa samaa kuin vanhojen lukutaito-opsien primaarilukutaidottomuus.

Miten luku- ja kirjoitustaidottomuus todetaan?

Todistuksessa kannattaa kuvata ensinnäkin se, mitä hakija itse kertoo lukutaidottomuudestaan: onko hän käynyt koulua kotimaassaan ja onko hän oppinut lukemaan ja kirjoittamaan äidinkielellään/lähtömaansa kielellä. Todistuksessa yleisesti käytettyjä sanamuotoja ovat *XX kertoo...* tai *XX:n kertoman mukaan...*

Lisäksi on ehdottomasti eduksi, jos opettaja pystyy todistuksessa kuvaamaan myös sitä, miten luku- ja kirjoitustaidottomuus on tullut esiin opetuksen aikana. Lukutaitokoulutuksissa on usein ilmeistä, jos opiskelija opettelee lukemisen taitoja ensimmäistä kertaa elämässään. Koulutaustan puutteet voivat näkyä myös muiden perustaitojen opettelussa, kuten opiskelijan kynäkäytössä, tehtävien teossa tai numeeristen taitojen hallinnassa.

Luku- ja kirjoitustaidottomuus lähtömaan kielellä voi tulla esiin vielä myöhemmissäkin koulutusvaiheissa. Todistuksessa voi esimerkiksi kertoa, jos opiskelija ei kykene tekemään muistiinpanoja tai käyttämään sanakirjaa omalla kielellään.

Mitä muita todistuksia tarvitaan?

Luku- ja kirjoitustaidottomuustodistuksen lisäksi hakijan pitää liittää kansalaisuushakemukseen kaikki kurssi- ja opiskelutodistuksensa sekä todistus suullisesta kielitaidostaan. Kielitaitotodistuksessa pitää näkyä sekä puhumisen että kuullun ymmärtämisen taito EVK:n asteikolla arvioituna. Jos hakijan suullinen kielitaito on uusimmissa kurssitodistuksissa arvioitu EVK:n mukaan, erillistä arviota kielitaidosta ei välttämättä tarvitse tehdä.

Migri edellyttää lukutaidottomalta hakijalta vähintään taitotasoa A1.3 puhumisessa ja kuullun ymmärtämisessä. Tätä alemmalla kielitaidolla hakemuksen hyväksyminen on hyvin epätodennäköistä.

Pitääkö todistus antaa? Millä ajalla se kirjoitetaan? Voiko siitä pyytää korvauksen?

Nämä ovat kysymyksiä, joihin ei ole olemassa yhtä selkeää vastausta. Osa oppilaitoksista on kehittänyt todistusten antamista varten omat käytäntönsä; osa oppilaitoksista ei anna todistuksia lainkaan; jotkut opettajat kirjoittavat todistuksia omalla ajallaan. Yleistyvänä käytäntönä näyttää olevan, että todistuksista pyydetään jonkinlainen maksu, sillä todistuksen kirjoittaminen vaatii resursseja. Opettajan näkökulmasta olisi selkeintä, että todistusten antamisesta olisi omassa työyhteisössä sovittu.

Yksinkertaisinta todistuksen kirjoittaminen on tilanteessa, jossa opiskelijan lukutaidottomuus on koulutuksen aikana tullut selvästi esiin. Sen sijaan todistusta voi olla vaikeaa tai mahdotonta antaa, jos opettaja ei enää muista opiskelijaansa tai jos opiskelija ei opettajan käsityksen mukaan ole kansalaisuuslain tarkoittamalla tavalla luku- ja kirjoitustaidoton. Vaikka kansalaisuuslaki edellyttää, että hakija toimittaa opettajan antaman todistuksen, lainsäädäntö ei velvoita yksittäistä opettajaa kirjoittamaan todistusta.

Onko opiskelijalle hyötyä siitä, että hän saa kirjoittamani todistuksen? Pitäisikö opiskelijaa ohjata toisin?

Hakijan näkökulmasta tilanne on yksiselitteinen: jos oman opettajan todistusta ei ole mahdollista saada, luku- ja kirjoitustaidottomuuteen vetoaminen kansalaisuutta hakiessa ei onnistu. Sikäli todistuksella on merkitystä. Mikäli Migri katsoo, että lukutaidottomuus on luotettavasti todettu ja hakija muuten täyttää kansalaistamisen vaatimukset, hakemus myös voidaan hyväksyä. Osa lukutaidottomista hakijoista saa Suomen kansalaisuuden.

Maahanmuuttovirasto korostaa ohjeissaan, että ensisijaisena tarkoituksena on saavuttaa kansalaisuutta varten vaadittava kielitaito ja kielitaitovaatimuksesta poikkeaminen on siten aina poikkeustilanne. Lukutaidottomuuteen vetoava hakija voi kokonaisarvion perusteella saada myös kielteisen päätöksen. Nämä realiteetit on jokaisen ohjaustyötä tekevän ammattilaisen hyvä opiskelijalleen kertoa.

Moni lukutaidottomana maahan tullut aikuinen kuitenkin valitsee tämän vaihtoehdon henkilökohtaisista syistä, useimmiten siksi, että kokee normaalin kielitaitovaatimuksen täyttämisen olevan liian haastavaa tai mahdotonta. Käytännössä hakija siis itse päättää, millä todistuksella haluaa osoittaa kielitaitonsa kansalaisuutta hakiessa.

Lue myös:

Todistuksen kirjoittajan muistilista

Lisätietoa:

<https://migri.fi/kielitaito>

<https://migri.fi/poikkeaminen-kielitaitoedellytyksesta>

<https://migri.fi/luku-ja-kirjoitustaidottomuus>